

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTROS ENERGETIKOS ĮSTATYMO (2004 M. LIEPOS 1 D. REDAKCIJA) 15 STRAIPSNIO 2 DALIES ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2008 m. gruodžio 4 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovui advokatui Gyčiui Kaminskui,

suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vyresniajam patarėjui Dainiui Zebleckiui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2008 m. lapkričio 18 d. išnagrinėjo bylą Nr. 47/04 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės, susidedančios iš Juliaus Sabatausko, Rimanto Sinkevičiaus, Alfonso Macaičio, Kęstučio Kriščiūno, Viktoro Rinkevičiaus, Kazimiros Danutės Prunskienės, Antano Bauros, Gražinos Šmigelskienės, Edvardo Karečkos, Jūratės Juozaitienės, Nikolajaus Medvedevo, Onos Babonienės, Jono Korenkos, Gintauto Mikolaičio, Dobilo Jono Kirvelio, Mindaugo Basčio, Petro Papovo, Jono Jurkaus, Janės Narvilienės, Algimanto Salamakino, Giedrės Purvaneckienės, Antano Valio, Virmano Velikonio, Valerijaus Simuliko, Gintauto Kniukštos, Nijolės Steiblienės, Jono Čiulevičiaus, Egidijaus Klumbio, Gintauto Babravičiaus, Vasilijaus Popovo, Arturo Plokšto, prašymą iširti, ar Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostata „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako

prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsnio 1, 2, 4, 5 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjas – Seimo narių grupė kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostata „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsnio 1, 2, 4, 5 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Seimo narių grupės prašymą gavus Konstituciniame Teisme ir dėl jo atlikus išankstinį tyrimą, septyni Seimo nariai (J. Jurkus, A. Plokšto, E. Karečka, G. Mikolaitis, A. Salamakinas, J. Juozaitienė, O. Babonienė) kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu atšaukti jų parašus po minėtu Seimo narių grupės prašymu ir priimti sprendimą atsisakyti jį nagrinėti.

Konstitucinis Teismas nusprendė priimti nagrinėti pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą. Toks sprendimas buvo motyvuotas tuo, kad patenkinus Seimo narių prašymą atšaukti jų parašus būtų iš esmės paneigta jau įgyvendinta Seimo narių grupės teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą, t. y. būtų paneigtas kitų 24 Seimo narių, pasirašiusių minėtą Seimo narių grupės prašymą, „teisėtas lūkestis, kad jų jau įgyvendinta teisė kartu su kitais Seimo nariais kreiptis į Konstitucinį Teismą ištirti teisės akto atitikimą Konstitucijai nebus paneigta po to, kai jų visų bendras prašymas bus gautas Konstituciniame Teisme ir bus pradėti Konstitucinio Teismo įstatyme ir Konstitucinio Teismo reglamente nurodyti procesiniai veiksmai“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 15 d. sprendimas).

II

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašymą ir jame išdėstytą abejonę grindžia Konstitucinio Teismo doktrina, išdėstyta 1996 m. birželio 18 d., 1997 m. gegužės 29 d., 1999 m. birželio 3 d., 1999 m. spalio 6 d. nutarimuose, Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių (toliau – ir Direktyva 2003/54/EB arba Direktyva).

Pasak pareiškėjo, Seimas, leisdamas teisės aktus, turi užtikrinti, kad jie vienas kitam neprieštarautų, būtų suderinti; Seimo teisė priimti, pakeisti, papildyti bei pripažinti netekusiais

galios įstatymus ir kitus teisės aktus yra neiginčijama, tačiau tai jis gali įgyvendinti laikydamasis Konstitucijos nustatytos tvarkos ir teisės aktų suderinamumo principų; asmens ūkinės veiklos laisvė savaime negarantuoja konkurencijos, todėl valstybė turi saugoti sąžiningą konkurenciją; galimybė konkuruoti sumažėja arba konkurencija iš atitinkamos rinkos apskritai pašalinama, kai joje įsigali monopolija; valstybė turi teisinėmis priemonėmis riboti monopolines tendencijas. Jei monopolija yra susidariusi, valstybė monopolinę ūkinę veiklą reguliuoja įstatyme nustatydamą atitinkamus reikalavimus monopolininkui.

Be to, Elektros energetikos įstatymo 1 straipsnyje įtvirtinta, kad šio akto nuostatos suderintos su Europos Sąjungos aktais, nurodytais šio įstatymo priede. Priede, be kitų teisės aktų, nurodyta Direktyva 2003/54/EB. Pagal Konstitucijos 150 straipsnį Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ yra Konstitucijos sudedamoji dalis. Šio Konstitucinio akto 2 dalyje įtvirtinta, kad Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Todėl, pareiškėjo nuomone, ginčijamą įstatymo nuostatą aktualu nagrinėti ir pagal Europos Sąjungos teisę.

Pareiškėjas pažymi: „Direktyva 2003/54/EB tiesiogiai nenustato apribojimų vartotojui prisijungti prie perdavimo tinklų ar pareigos jungtis tik prie skirstomųjų tinklų kaip ir vartotojo teisės, laisvės jungtis prie bet kurių tinklų jo nuožiūra. Manytina, kad jei direktyvoje įtvirtinta laisvė pasirinkti tiekėją (ar tiekėjui – vartotoją) negalėtų būti įgyvendinta kitaip kaip tik vartotoją tiesiogiai prijungus prie elektros perdavimo tinklų, įstatyme nustatyti apribojimai galėtų būti laikomi netinkamu direktyvos įgyvendinimu. LR elektros energetikos įstatymas iš esmės tokią teisę vartotojui suteikia (2 str. 33, 35 d., 15 str.), tačiau įstatymo 15 straipsnio 2 dalis numato apribojimus.“

2. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gautas vieno iš pareiškėjo atstovų – advokato G. Kaminsko 2007 m. sausio 5 d. raštas, kuriame pateikiami papildomi paaiškinimai dėl ginčijamos Elektros energetikos įstatymo nuostatos prieštaravimo Konstitucijai. Dar kitu, 2007 m. sausio 29 d., savo raštu šis pareiškėjo atstovas patikslino minėtus papildomus paaiškinimus.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo nario V. Karbauskio ir Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vyresniojo patarėjo P. Gričiūno rašytiniai paaiškinimai. Juose teigiama, kad ginčijama Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostata neprieštarauja pareiškėjo nurodytoms Konstitucijos nuostatoms.

Tokia pozicija grindžiama *inter alia* tuo, kad ginčijamas teisinis reguliavimas „nepaneigia vartotojų teisės reikalauti, kad jų įrenginiai būtų prijungti prie elektros tinklų“, o tik nustato „prijungimo prie elektros tinklų tvarką“, kuri „atitinka perdavimo ir skirstymo veiklą atskyrimo

principą bei racionalios tinklų plėtros principą“. Be to, nustatyta vartotojų įrenginių prijungimo prie elektros tinklų tvarka tiesiogiai yra susijusi su „pasirinkta elektros energijos persiuntimo kainų reguliavimo koncepcija“ tuo aspektu, kad, „mažėjant paskirstomos elektros energijos kiekiui, skirstymo kaina vartotojams didėja“ ir „jei vartotojų, vartojančių daug elektros energijos, įrenginiai būtų jungiami tiesiogiai prie perdavimo tinklo, apeinant skirstomuosius tinklus, skirstomaisiais tinklais paskirstomos elektros energijos kiekis mažėtų, atitinkamai, skirstymo kaina likusiems skirstomųjų tinklų naudotojams – didėtų“, todėl ginčijama įstatymo nuostata „užtikrina elektros energijos kainos stabilumą ir tokiu būdu apsaugo finansiškai nepajėgių ir labiausiai pažeidžiamų vartotojų – gyventojų ir smulkių įmonių – interesus“. Pasak pareiškėjo, svarbu ir tai, kad skirstomųjų tinklų operatoriaus išlaidas, susijusias su vartotojų įrenginių prijungimu ir elektros energijos persiuntimo atstumu, padengia visi skirstomųjų tinklų naudotojai, mokėdami už elektros energijos skirstymą. Todėl ginčijamu teisiniu reguliavimu siekiama visuomenės interesų pusiausvyros.

Suinteresuoto asmens atstovų pozicija taip pat grindžiama tokiu Direktyvos 2003/54/EB nuostatų aiškinimu, esą Direktyvoje neribojama elektros energijos vartotojo teisė prijungti įrenginį tiesiogiai prie elektros energijos perdavimo tinklų, nes joje šie dalykai apskritai nereglamentuojami; Direktyvoje nėra nustatyta ir pareigos jungti elektros energijos vartotojų įrenginius tik prie elektros energijos skirstomųjų tinklų, bet pagal ją nedraudžiamas ir toks teisinis reguliavimas, koks yra nustatytas ginčijamoje įstatymo nuostatoje. Suinteresuoto asmens atstovų aiškinimu, iš Direktyvos matyti, kad šie klausimai priklauso valstybių narių kompetencijai ir turi būti sprendžiami nacionaliniu lygmeniu.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Lietuvos Respublikos ūkio ministro V. Uspaskicho, Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos generalinio direktoriaus D. Kriauciūno, Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos pirmininko R. Stanikūno, Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pirmininko F. Petrausko, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pirmininko V. Jankausko, Lietuvos vartotojų asociacijos viceprezidento S. Juodvalkio, Lietuvos energetikos instituto tarybos pirmininko J. Vilemo rašytiniai paaiškinimai.

V

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gautas Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanclerio V. Sarapino raštas „Dėl informacijos apie pradėtą pažeidimo procedūrą dėl 2003 m. birželio 23 d. direktyvos 2003/54/EB“, kuriuo Konstituciniam Teismui buvo pranešta apie Europos Komisijos 2006 m. gruodžio 12 d. pagrįstą nuomonę Nr. 2006/2059, adresuotą Lietuvos

Respublikai, dėl 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių nepakankamo perkėlimo į nacionalinę teisę bei Lietuvos Respublikos ūkio ministro V. Navicko atsakymą Europos Komisijos Generaliniam sekretoriatui „Dėl pagrįstos nuomonės Nr. 2006/2059“. Minėtoje Europos Komisijos pagrįstoje nuomonėje nurodyti Lietuvos Respublikos neįvykdyti įsipareigojimai pagal Direktyvą 2003/54/EB nėra susiję su Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalimi, kurios nuostata yra ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje.

VI

1. Rengdamas bylą posėdžiui ir atsižvelgdamas į tai, kad Elektros energetikos įstatymas (2004 m. liepos 1 d. redakcija) įgyvendina Direktyvą, kuri pagal jos konstatuojamosios dalies nuorodą priimta Europos bendrijos steigimo sutarties nustatyta tvarka, o pagal Konstitucijos sudedamąją dalį – Konstitucinį aktą „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ Europos Sąjungos teisės normos, kylančios iš Europos Sąjungą grindžiančių sutarčių, kolizijos atveju turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus, Konstitucinis Teismas 2007 m. gegužės 8 d. priėmė sprendimą „Dėl kreipimosi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą“, kuriuo nusprendė kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą šiuo klausimu: ar 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančios Direktyvą 96/92/EB, 20 straipsnis turi būti aiškinamas kaip įpareigojantis valstybes nares nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bet kuri trečioji šalis savo nuožiūra, jei tik yra elektros energijos sistemos „būtinų pajėgumų“, turi teisę pasirinkti, prie kurios sistemos – elektros energijos perdavimo ar elektros energijos paskirstymo ji nori prisijungti, o tokios sistemos operatorius turi pareigą suteikti prieigą prie tinklo.

Argumentuodamas tokį kreipimąsi Konstitucinis Teismas minėtame sprendime *inter alia* pažymėjo, kad Konstitucijos sudedamąją dalimi esančio Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalies nuostatose *expressis verbis* nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu, nustatytoju Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas pažymėjo ir tai, kad Direktyvos VII skyriaus „Prisijungimo prie sistemos organizavimas“ 20 straipsnio „Trečiųjų šalių prieiga“ 1 dalyje yra įtvirtinta valstybių narių pareiga sukurti paskelbtais tarifais pagrįstą sistemą, pagal kurią trečiosioms šalims suteikiama prieiga prie perdavimo ir paskirstymo sistemų, taikoma visiems reikalavimus atitinkantiems

vartotojams. Klauzulę „sistema, pagal kurią trečiosioms šalims suteikiama prieiga prie perdavimo ir paskirstymo sistemų, taikoma visiems reikalavimus atitinkantiems vartotojams“ aiškinant vien lingvistiškai būtų galima daryti prielaidą, kad valstybės narės privalo sukurti tokią sistemą, kurioje reikalavimus atitinkantiems vartotojams jų pageidavimu būtų suteikiama prieiga tiek prie perdavimo, tiek prie paskirstymo sistemų. To paties straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta vienintelė šios pareigos suteikimo išlyga: prisijungti prie sistemos gali būti neleista, jeigu trūksta būtinų pajėgumų; kitų išlygų, kada sistemos operatorius gali atsisakyti prijungti elektros energijos įrenginius prie perdavimo ar paskirstymo sistemos, Direktyvoje eksplicitiškai nėra numatyta. Minėtą prielaidą, kad reikalavimus atitinkančiam vartotojui jo pageidavimu turi būti suteikiama prieiga tiek prie perdavimo, tiek prie paskirstymo sistemų, sustiprina tai, kad Direktyvos 2 straipsnio „Sąvokos“ 3 dalyje „perdavimas“ apibrėžiamas kaip „elektros energijos transportavimas ypač aukštos ir labai aukštos įtampos tinklų sujungimo sistema, siekiant pristatyti ją galutiniam vartotojui ar paskirstytojams, išskyrus tiekimą“; taigi *expressis verbis* įtvirtinta, kad elektros energijos perdavimas apima jos transportavimą *inter alia* galutiniam vartotojui. Lingvistiškai aiškinant šią sąvoką būtų galima teigti, kad galutiniam vartotojui toks perdavimas galimas ir tiesiogiai, nesinaudojant paskirstymo tinklais. Kita vertus, Direktyvos nuostatos gali būti aiškinamos ne tik lingvistiškai, taip pat atsižvelgiant ne tik į tas Direktyvos nuostatas, kuriomis skatinama konkurencija elektros rinkoje. Todėl būtina atsakyti į klausimą, ar Direktyvos 20 straipsnio nuostatos nereiškia, jog iš valstybių narių reikalaujama užtikrinti, kad teisę tiesiogiai prisijungti prie elektros energijos perdavimo tinklų turėtų kiekvienas (net namų ūkio) vartotojas. Kitaip tariant, būtina išsiaiškinti, ar Direktyvoje nereikalaujama, kad valstybių narių teisės aktuose būtų įtvirtinta kiekvieno vartotojo teisė pasirinkti, prie kurių tinklų – perdavimo ar skirstomųjų jis pageidauja tiesiogiai prisijungti, ar joje tėra įtvirtinta galimybė vartotojui būti prijungtam prie tinklo, idant būtų užtikrinti jo elektros energijos poreikiai ir protinga elektros energijos kaina.

2. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas 2008 m. spalio 9 d. priėmė prejudicinį sprendimą, kuriame nusprendė:

„2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančios Direktyvą 96/92/EB, 20 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad jis nustato tik su trečiųjų šalių prieiga, o ne su jų prijungimu prie elektros energijos perdavimo ir paskirstymo tinklų susijusias valstybių narių pareigas bei nenumato, jog prieigos prie tinklų sistema, kurią privalo įdiegti valstybės narės, turi leisti reikalavimus atitinkančiam vartotojui savo nuožiūra pasirinkti tinklo, prie kurio jis pageidauja prisijungti, tipą.

Minėtas 20 straipsnis taip pat turi būti aiškinamas taip, kad jis nedraudžia nacionalinio reglamentavimo, kuriame numatyta, jog reikalavimus atitinkančio vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklo tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl

nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie savo tinklo reikalavimus atitinkančio vartotojo įrenginius, esančius jo licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje. Tačiau nacionalinis teismas turi patikrinti, ar ši sistema įdiegta ir įgyvendinama vadovaujantis objektyviais ir sistemos vartotojų nediskriminuojančiais kriterijais.“

VII

Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Seimo narių grupės atstovas advokatas G. Kaminskas pakartojė savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, pateikė papildomų argumentų, taip pat atsakė į jam pateiktus klausimus ir pateikė klausimų specialistams.

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vyresnysis patarėjas D. Zebleckis pritarė buvusių suinteresuoto asmens – Seimo atstovų V. Karbausčio ir P. Griciūno rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytiems argumentams.

Konstitucinio Teismo posėdyje kalbėjo ir į pateiktus klausimus atsakė specialistai – Lietuvos energetikos instituto tarybos pirmininkas prof. habil. dr. J. Vilemas, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pirmininkas V. Poderys, Ūkio ministerijos Energetikos departamento direktorius A. Zaremba.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti, ar Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostata „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsnio 1, 2, 4, 5 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 46 straipsnio visų dalių nuostatos yra tarpusavyje susijusios ir viena kitą papildo (2000 m. vasario 23 d., 2000 m. spalio 18 d., 2004 m. sausio 26 d. nutarimai), kad jose įtvirtinti principai yra tarpusavyje suderinti, tarp jų yra pusiausvyra, kiekvienas iš šių konstitucinių principų turi būti aiškinamas nepaneigiant kito konstitucinio principo (1999 m. spalio 6 d., 2003 m. kovo 17 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2008 m. kovo 5 d. nutarimai).

3. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje tirs, ar ginčijama Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies

nuostata neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

1. Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija. Aiškindamas šią nuostatą Konstitucinis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad Seimas, kaip įstatymų ir kitų teisės aktų leidėjas, yra savarankiškas tiek, kiek jo galių ir plačios diskrecijos, *inter alia* reguliuoti ūkinę veiklą, neribojama Konstitucija, *inter alia* konstituciniai teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio aiškumo ir kiti principai.

2. Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinti principai sudaro vieną visumą – šalies ūkio konstitucinį pagrindą (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d., 2003 m. kovo 17 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2008 m. kovo 5 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalies formuluotė „valstybė reguliuoja ūkinę veiklą“ reiškia ne valstybės teisę savo nuožiūra administruoti visą ar tam tikrą ūkinę veiklą, bet jos teisę nustatyti ūkinės veiklos teisinį reguliavimą, *inter alia* ūkinės veiklos sąlygų, ribojimų (draudimų) nustatymą, procedūrų reglamentavimą teisės aktuose (2005 m. gegužės 13 d. nutarimas); „Teisinis reguliavimas – tai tam tikros socialinės tvarkos nustatymo forma. Teisinio reguliavimo ypatumai priklauso nuo reguliuojamų visuomeninių santykių specifikos“ (1999 m. spalio 6 d., 2005 m. gegužės 13 d. nutarimai); dėl ūkinės veiklos specifikos, įvairumo ir dinamiškumo konkrečių santykių srityje reguliavimas, *inter alia* draudimų ir leidimų santykis gali kisti (2005 m. gegužės 13 d. nutarimas); ūkinės veiklos reguliavimo pagrindinis kriterijus – bendra tautos gerovė; ūkinės veiklos teisinis reguliavimas nėra savitiksliis dalykas, jis yra socialinės inžinerijos priemonė, būdas per teisę siekti tautos gerovės (1995 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2008 m. birželio 30 d. nutarimai); sąvokos „bendra tautos gerovė“ turinys kiekvienu konkrečiu atveju atskleidžiamas atsižvelgiant į ekonominius, socialinius bei kitus svarbius veiksnius (1999 m. spalio 6 d., 2000 m. spalio 18 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. gegužės 13 d. nutarimai); kita vertus, „bendra tautos gerovė“ neturi būti priešpriešinama paties ūkio subjekto, t. y. to subjekto, kurio veikla yra reguliuojama, gerovei, teisėms ir teisėtiems interesams (2005 m. gegužės 13 d. nutarimas); asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva yra „neatsiejama nuo galimybės asmeniui, norinčiam užsiimti ūkine veikla arba, priešingai, norinčiam ja nebeužsiimti, be dirbtinių kliūčių patekti į rinką ir be dirbtinių kliūčių iš jos pasitraukti“ (2005 m. gegužės 13 d., 2005 m. gegužės 31 d. nutarimas); negalima įvesti monopolio, t. y. negalima įstatymu suteikti ūkio subjektui išimtinių teisių veikti kurioje nors ūkio srityje, dėl ko ši sritis būtų monopolizuota, tačiau nedraudžiama tam tikromis aplinkybėmis įstatyme konstatuoti monopolijos konkrečioje ūkinės veiklos srityje buvimą ar kitaip atspindėti faktinius monopolinius santykius ir juos atitinkamai reguliuoti (2000 m. spalio 18 d., 2003 m. kovo 17 d., 2004 m. sausio 26 d. nutarimai); asmens

ūkinės veiklos laisvė gali būti ribojama, kai yra būtina ginti vartotojų interesus, saugoti sąžiningą konkurenciją, kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes; įstatyme nustatyti ūkinės veiklos draudimai turi būti pagrįsti, adekvatūs siekiamam tikslui, nediskriminaciniai, aiškiai suformuluoti (2005 m. gegužės 13 d., 2008 m. sausio 21 d. nutarimai); pagal Konstituciją riboti ūkinės veiklos laisvė galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (2006 m. gegužės 31 d. nutarimas); tinkamas valstybinis ūkinės veiklos reguliavimas yra susijęs su vartotojų interesų gynimu, kuris suponuoja, kad įstatymais ir kitais teisės aktais turi būti nustatytos įvairios vartotojų interesų gynimo priemonės, kad valstybės institucijos turi kontroliuoti, kaip ūkio subjektai laikosi įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų (2003 m. kovo 17 d. nutarimas); specialiosios vartotojų interesų gynimo priemonės – tai diskriminacinių kainų nustatymo ribojimas, monopolinės rinkos prekių kainų dydžių, tarifų valstybinis reglamentavimas, prekių kokybės, kitų reikalavimų monopoliniam ūkio subjektui nustatymas ir kt. (1999 m. spalio 6 d. nutarimas).

Pažymėtina, kad konstitucinės vertybės, kuriomis grindžiamas šalies ūkis, yra glaudžiai susijusios su kitomis konstitucinėmis vertybėmis (Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas), *inter alia* konstituciniu teisinės valstybės principu.

3. Konstitucinis teisinės valstybės principas, kaip ne kartą yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, suponuoja *inter alia* teisės aktų hierarchiją ir įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, *inter alia* tuo aspektu, kad įstatymuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti neprieštaringas, grindžiamas reguliuojamų visuomeninių santykių subjektų padėties objektyviais skirtumais, užtikrinantis teisės sistemos nuoseklumą ir vidinę darną. Be to, „teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas).

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, nustatomu ūkinės veiklos reguliavimu įgyvendindamas atitinkamas Europos Sąjungos teisės normas, turi *inter alia* laikytis iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančio reikalavimo grįsti nustatomą teisinį reguliavimą reguliuojamų visuomeninių santykių subjektų padėties objektyviais skirtumais, užtikrinti teisės aktų hierarchiją ir vidinę nacionalinės teisės sistemos darną.

Pažymėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos sudedamosios dalies – Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalį Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.

Minėta, jog Konstitucinis Teismas yra konstavęs, kad Konstitucijoje Europos Sąjungos teisės atžvilgiu yra *expressis verbis* nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės

aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu, nustatytu Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją (2006 m. kovo 14 d., 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimai, 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas).

III

1. Aiškinant ginčijamą teisinį reguliavimą, nustatytą Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostatoje „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“, svarbu atskleisti šio reguliavimo istorinį teisinį kontekstą ir jame vartojamų sąvokų, formuluočių turinį.

2. 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę dar kurį laiką išliko iki tol susiformavęs valstybinis (monopolinis) elektros energetikos ūkis, kuriame nebuvo išskirtos elektros energijos gamybos, perdavimo ir skirstymo sritys, taigi elektros energijos gaminimas, perdavimas ir tiekimas buvo centralizuotai valdomi ir plėtojami. Šiame kontekste pažymėtina, kad dar sovietiniu laikotarpiu kai kurių stambių gamybos įmonių įrenginiai buvo prijungti prie aukštos įtampos elektros tinklų. Penkios sovietinio laikotarpio įmonės, kurių pagrindu Lietuvos Respublikoje susiformavo akcinė bendrovė (toliau – AB) „Achema“, AB „Akmenės cementas“, AB „Ekranas“, AB „Lifosa“ ir valstybės įmonė „Visagino energija“, buvo prijungtos prie aukštos įtampos elektros tinklų (dabartinių perdavimo tinklų) ir valdė tam tikrus vietinius tinklus, skirtus ne tik pačios bendrovės, bet ir gretimoje teritorijoje gyvenančių gyventojų (įsikūrusių vartotojų) poreikiams tenkinti. Be to, dar šešių stambių įmonių, kurių pagrindu Lietuvos Respublikoje susiformavo bendrovės AB „Dirbtinis pluoštas“, uždaroji akcinė bendrovė (toliau – UAB) „Kauno vandenys“, specialiosios paskirties akcinė bendrovė „Lietuvos geležinkeliai“, AB „Mažeikių nafta“, AB „Mažeikių elektrinė“, AB „Vilniaus energetinė statyba“, įrenginiai sovietiniu laikotarpiu taip pat buvo prijungti prie aukštos įtampos elektros tinklų, t. y. prie dabartinių perdavimo tinklų.

3. 1992 m. spalio 25 d. referendumu priėmus Konstituciją ir jai 1992 m. lapkričio 2 d. įsigaliojus, įstatymų leidėjui reguliuojant santykius, susijusius su elektros energetika, kilo pareiga paisyti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 46 straipsnio, kylančių reikalavimų.

4. Paminėtina, kad Seimas 1995 m. kovo 28 d. priėmė Lietuvos Respublikos energetikos įstatymą, įsigaliojusį tų pačių metų balandžio 14 d., kuriame buvo *inter alia* nustatyta: „Pagrindiniai valstybės energetikos politikos tikslai yra: <...> patikima, kokybiška ir kiek įmanoma mažiausiomis išlaidomis elektros <...> gamyba bei tiekimas <...>“ (3 straipsnis); „Elektros <...> energijos <...> kainos ir tarifai gali būti diferencijuojami pagal vartotojų grupes, energijos kokybę, tiekimo patikimumą <...>“ (15 straipsnio 2 dalis). Paminėtina ir tai, kad Seimas 1998 m. birželio 23 d.

priėmė įstatymą „Dėl Energetikos chartijos sutarties ir Energetikos chartijos protokolo dėl energijos efektyvumo ir su tuo susijusių aplinkosaugos aspektų ratifikavimo“, kuris įsigaliojo tų pačių metų liepos 24 d. Šiuo įstatymu ratifikuota 1994 m. gruodžio 17 d. Energetikos chartijos sutartis, kurioje *inter alia* nustatyta, kad „kiekviena susitariančioji šalis dirbs, kad sumažintų rinkos iškreipimus ir konkurencijos barjerus energetikos sektoriaus ekonominėje veikloje“ (6 straipsnio 1 dalis). Be to, paminėtina, kad Seimas 1999 m. spalio 5 d. priėmė nutarimą „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo“, kuriuo patvirtintoje Nacionalinės energetikos strategijoje buvo *inter alia* nustatyta, kad „mažiausios elektros energijos tiekimo išlaidos Lietuvoje susidarytų <...> neatidėliotinai iki 2001 metų restruktūrizavus elektros energetikos sektorių, pasiruošus darbui laisvos rinkos sąlygomis ir atskyrus elektros energijos gamybą, perdavimą bei skirstymą“ (Nacionalinės energetikos strategijos 4 skyriaus „Energijos tiekimo strategija“ 1 skirsnis „Elektros energetika“).

5. Seimas 2000 m. gegužės 18 d. priėmė Lietuvos Respublikos specialiosios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo įstatymą, kuris įsigaliojo tų pačių metų birželio 2 d. Šis įstatymas nustatė minėtos specialiosios paskirties akcinės bendrovės reorganizavimo būdą ir tvarką.

6. Seimas 2000 m. liepos 20 d. priėmė Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymą. Šiame įstatyme buvo nustatyti elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo Lietuvos Respublikoje reguliavimo pagrindai atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės reikalavimus, elektros energijos paslaugų teikėjų ir vartotojų santykius bei sąlygas konkurencijai plėtoti elektros energetikos sektoriuje (1 straipsnis). Įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad elektros energetikos sektorių sudaro elektros energijos gamintojai, tiekėjai, perdavimo ir skirstymo įmonės, rinkos operatorius, perdavimo bei skirstymo tinklų operatoriai. Įstatymo 15 straipsnio, kuriame reglamentuojami perdavimo veiklos principai, 2 dalyje buvo nustatyta, kad perdavimo tinklų operatorius, vadovaudamasis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintomis elektrinių ir elektros tinklų eksploatavimo taisyklėmis, elektros tinklų kodeksu ir kitais teisės aktais, privalo užtikrinti gamintojų, skirstytojų ir vartotojų įrenginių prijungimo nediskriminacinių sąlygų atitiktį Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintų tinklų naudojimo taisyklių reikalavimams. Įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje buvo pavesta Vyriausybei iki tam tikros datos parengti ir (ar) išleisti teisės aktus, reikalingus šiam įstatymui įgyvendinti. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal šio įstatymo 10 straipsnio 1 dalį buvo licencijuojama *inter alia* elektros energijos skirstymo veikla, o pagal to paties straipsnio 2 dalį licencijavimo taisyklės tvirtino Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Elektros energetikos įstatymas (2000 m. liepos 20 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, tačiau minėta 15 straipsnio 2 dalis keičiama ar papildoma nebuvo.

7. Seimas 2001 m. birželio 28 d. priėmė Lietuvos Respublikos specialiosios paskirties

akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo įstatymo pakeitimo įstatymą, kuris įsigaliojo 2001 m. liepos 18 d. Šio įstatymo 1 straipsniu Specialiosios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo įstatymas (2000 m. gegužės 18 d. redakcija) buvo išdėstytas nauja redakcija.

Specialiosios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo įstatymo (2001 m. birželio 28 d. redakcija) 2 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta: „Specialios paskirties akcinė bendrovė „Lietuvos energija“ reorganizuojama bendrovių skaidymo būdu, t. y. iš specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“, kuri po reorganizavimo tęsia veiklą kaip akcinė bendrovė, išskiriant turto, teisių bei pareigų dalis ir jų pagrindu steigiant naujas bendroves.“ Be to, šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta: „Iš specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ atskiriamas elektros tinklų eksploatavimo regioniniams filialams priskirtas turtas, išskyrus 330 kV ir 110 kV įtampos elektros perdavimo tinklus bei jiems veikti ir valdyti reikalingus pastatus, statinius, įrangą ir kitą turtą. Atskiriamiems elektros tinklų eksploatavimo regioniniams filialams priskirto turto pagrindu steigiama ekonomiškai pagrįsta skirstomųjų elektros tinklų akcinė bendrovė (bendrovės).“ Taigi šiuo įstatyminiu reguliavimu buvo nustatytas teisinis pagrindas atskirti elektros energijos perdavimo tinklus (sistemą) nuo skirstomųjų tinklų (sistemos).

Tuo vadovaudamasi Vyriausybė 2001 m. spalio 29 d. priėmė nutarimą Nr. 1264 „Dėl pritarimo specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo projektui ir įgaliojimų suteikimo“, kuriame *inter alia* nutarė: „Pritarti specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo projektui“; „Pavesti Ūkio ministerijai, valstybei nuosavybės teise priklausančių akcijų valdytojais, įgalioti savo atstovą balsuoti specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ visuotiniame akcininkų susirinkime už tai, kad būtų priimti nutarimai: <...> patvirtinti akcinių bendrovių „Lietuvos energija“, „Rytų skirstomieji tinklai“, „Vakarų skirstomieji tinklai“, „Lietuvos elektrinė“ ir „Mažeikių elektrinė“ įstatus.“

Taigi sovietiniu laikotarpiu susiformavusi valstybinė (monopolinė) elektros energetikos sistema buvo reformuota; iš centralizuotos monopolinės sistemos buvo suformuota elektros perdavimo sistema, kurios operatoriumi tapo AB „Lietuvos energija“, ir du skirstomieji tinklai, valdomi akcinių bendrovių „Rytų skirstomieji tinklai“ ir „Vakarų skirstomieji tinklai“.

8. Iš bylos medžiagos matyti, kad elektros energiją gamina atitinkamos elektrinės, kurių didžiausia yra Ignalinos atominė elektrinė; perdavimo sistemos operatorius yra AB „Lietuvos energija“, kuri aukštos įtampos perdavimo tinklais elektros energiją transportuoja (perduoda) į Lietuvos regionus, kuriuose skirstomųjų tinklų operatoriai persiunčia vartotojams tinkamą naudoti elektros energiją; rytinę Lietuvos dalį aptarnauja skirstomųjų tinklų operatorius AB „Rytų skirstomieji tinklai“, o vakarinę – skirstomųjų tinklų operatorius AB „VST“; be to, dar penkios bendrovės (AB „Achema“, AB „Akmenės cementas“, AB „Lifosa“, valstybės įmonė „Visagino

energija“, UAB „Prekybos namai Giro“ (anksčiau – AB „Ekranas“) turi elektros energijos skirstymo licencijas, kuriose kiekvienai bendrovei nurodyta atitinkama veiklos teritorija (paprastai sutampanti su minėtų buvusių sovietinio laikotarpio įmonių, anksčiau prijungtų prie aukštos įtampos tinklų, teritorija).

9. Vyriausybė, vadovaudamasi Elektros energetikos įstatymu (2000 m. liepos 20 d. redakcija), 2001 m. gruodžio 5 d. priėmė nutarimą Nr. 1474 „Dėl teisės aktų, būtinų Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo“, kuriuo *inter alia* patvirtino Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklės. Šios taisyklės Vyriausybės 2003 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 588 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimo Nr. 1474 „Dėl teisės aktų, būtinų Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo“ pakeitimo“ buvo pakeistos ir išdėstytos nauja redakcija.

10. Seimas 2004 m. liepos 1 d. priėmė Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymą, kuris įsigaliojo tą pačių metų liepos 10 d.

Šio įstatymo 1 straipsniu Elektros energetikos įstatymas (2000 m. liepos 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija.

Elektros energetikos įstatyme (2004 m. liepos 1 d. redakcija) nustatyti elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo Lietuvos Respublikoje reguliavimo pagrindai, taip pat elektros energijos paslaugų teikėjų ir vartotojų santykiai bei sąlygos, skatinančios konkurenciją elektros energetikos sektoriuje (1 straipsnis 1 dalis); be to, nustatyta, kad šio įstatymo nuostatos suderintos su „Europos Sąjungos teisės aktais, nurodytais šio įstatymo priede“ (1 straipsnio 2 dalis). Šiame priede *inter alia* nurodyta 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB.

Elektros energetikos įstatymas (2004 m. liepos 1 d. redakcija) keistas ar papildytas nebuvo.

11. Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnyje („Perdavimo veiklos principai“) nustatyta:

„1. Perdavimo sistemos operatorius yra atsakingas už energetikos sistemos darbo stabilumą ir patikimumą, nacionalinės balansavimo funkcijos atlikimą ir sisteminių paslaugų teikimą Lietuvos Respublikos teritorijoje, jungiamųjų linijų su kitų šalių energetikos sistemomis eksploatavimą, priežiūrą, valdymą bei plėtrą, mažinant perdavimo tinklų apribojimus ir atsižvelgiant į perdavimo tinklų naudotojų poreikius.

2. Perdavimo sistemos operatorius privalo užtikrinti, kad elektros energijos gamintojų, skirstomųjų tinklų operatorių ir vartotojų įrenginių prijungimo prie perdavimo tinklų sąlygos atitiktų teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir nebūtų diskriminuojančios. Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius

dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje.

3. Perdavimo sistemos operatorius abipusės naudos principu suteikia bet kurios kitos šalies perdavimo sistemos operatoriui reikiamą informaciją, užtikrinančią saugų ir efektyvų darbą, koordinuotą plėtrą, jungtinės sistemos vientisumą ir suderinamumą.

4. Perdavimo sistemos operatorius privalo užtikrinti, kad tinklų naudotojams būtų sudarytos objektyvios ir nediskriminuojančios naudojimosi perdavimo tinklais sąlygos.“

12. Palyginus Elektros energetikos įstatymo 2000 m. liepos 20 d. ir 2004 m. liepos 1 d. redakcijų 15 straipsniuose nustatytą teisinį reguliavimą matyti, jog jis skiriasi *inter alia* tuo, kad Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta nauja (šioje byloje ginčijama) nuostata, kad vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tam tikrais atvejais.

13. Aiškinant ginčijamą Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostatą „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ svarbu sistemiškai atskleisti joje vartojamų sąvokų (formuluočių „vartotojo įrenginiai“, „perdavimo tinklai“, „skirstomieji tinklai“, „skirstomųjų tinklų operatorius“, „nustatyti techniniai arba eksploatacijos reikalavimai“, „licencijoje nurodyta veiklos teritorija“) turinį, t. y. atsižvelgti į tai, kad pagal šio įstatymo 15 ir kitų straipsnių nuostatas:

- vartotojas yra asmuo, perkantis elektros energiją vartojimo tikslams (2 straipsnio 35 dalis);
- perdavimo tinklus, kuriais persiunčiama elektros energija nuo jos gamintojo iki jos skirstymo operatoriaus ar vartotojo, valdo perdavimo sistemos operatorius (2 straipsnio 18 dalis), atsakingas *inter alia* už energetikos sistemos darbo stabilumą, patikimumą ir sisteminių paslaugų teikimą visoje valstybės teritorijoje (2 straipsnio 18 dalis, 15 straipsnio 1 dalis). Perdavimo sistemos operatorius privalo užtikrinti, kad elektros energijos gamintojų, skirstomųjų tinklų operatorių ir vartotojų įrenginių prijungimo prie perdavimo tinklų sąlygos atitiktų teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir nebūtų diskriminuojančios (15 straipsnio 2 dalis). Be to, perdavimo sistemos operatorius privalo „raštu motyvuoti, kai atsisakoma suteikti elektros energijos persiuntimo paslaugą esamiems ir potencialiems naudotojams“, o atsisakymas „gali būti pagrįstas tik techninio pobūdžio kriterijais“ (17 straipsnio 7 punktą);

- skirstomuosius tinklus, kuriais elektros energija persiunčiama (tiekiama) vartotojams, valdo skirstomųjų tinklų operatorius, atsakingas už tų tinklų eksploatavimą ir plėtojimą (2 straipsnio

30 dalis). Skirstomųjų tinklų operatorius privalo *inter alia* užtikrinti tinklų naudotojams nediskriminuojančias naudojimosi skirstomaisiais tinklais sąlygas (19 straipsnio 2 dalis), prijungti vartotojų ir gamintojų įrenginius, esančius skirstymo veiklos licencijoje nurodytoje teritorijoje, prie skirstomųjų tinklų pagal atitinkamus techninius norminius dokumentus ir technines sąlygas (21 straipsnio 6 punktas). Be to, skirstomųjų tinklų operatorius privalo raštu motyvuoti, kai atsisakoma suteikti elektros energijos persiuntimo paslaugą esamiems ir potencialiems naudotojams, o atsisakymas gali būti pagrįstas tik techninio pobūdžio kriterijais (21 straipsnio 7 punktas);

– techninius ar eksploatacijos reikalavimus, kurių skirstomųjų tinklų operatorius privalo laikytis, sprenddamas dėl galimybės prijungti vartotojo įrenginius prie skirstomųjų tinklų, nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija (5 straipsnis, 48 straipsnio 1 dalis);

– skirstomųjų tinklų operatoriui jo licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje suteikiamos išskirtinės veiklos vykdymo teisės (10 straipsnio 5 dalis).

14. Taigi aiškinant ginčijamą Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostatą viso šiame straipsnyje ir kituose šio įstatymo straipsniuose (jų dalyse) nustatyto teisinio reguliavimo kontekste konstatuotina, kad pagal nustatytą teisinį reguliavimą vartotojui turi būti užtikrinta teisė turėti prieigą prie elektros energijos sistemos; perdavimo tinklai yra skirti pagamintai elektros energijai persiųsti į regionus ir šiuo tikslu pirmiausia elektros energijos gamintojui sujungti su skirstomųjų tinklų operatoriais; visų vartotojų įrenginiai turi būti jungiami prie skirstomųjų tinklų, išskyrus tuos atvejus, kai vartotojo įrenginių prijungimas prie skirstomųjų tinklų negalimas dėl nustatytų techninių ar eksploatacijos reikalavimų; tik tokiais atvejais vartotojo įrenginiai gali būti jungiami prie perdavimo tinklų.

Pažymėtina, kad toks elektros energetikos sistemos modelis, kai elektros energijos perdavimo ir skirstymo sistemos yra atskirtos, yra paplitęs Europos Sąjungos valstybėse narėse. Esant tokiam modeliui vartotojo įrenginiai paprastai yra jungiami prie elektros energijos skirstymo sistemos, t. y. skirstomųjų tinklų.

15. Minėta, kad ginčijama nuostata įtvirtinta Elektros energetikos įstatyme (2004 m. liepos 1 d. redakcijoje), įgyvendinančiame Direktyvą 2003/54/EB. Be to, minėta, kad Konstitucinis Teismas 2007 m. gegužės 8 d. sprendimu kreipėsi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl to, ar Direktyvos 20 straipsnis („Elektros energijos vartotojams reikia užtikrinti galimybę laisvai pasirinkti tiekėją. Nežiūrint į tai, baigiant kurti elektros energijos vidaus rinką, reikia taikyti įgyvendinimo etapais metodą, kad pramonė galėtų prisitaikyti ir įdiegti atitinkamas priemones bei sistemas, saugančias vartotojų interesus ir garantuojančias jiems faktinę ir veiksmingą teisę pasirinkti tiekėją“) turi būti aiškinamas kaip įpareigojantis valstybes nares nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bet kuri trečioji šalis savo

nuožiūra, jei tik yra elektros energijos sistemos „būtinų pajėgumų“, turi teisę pasirinkti, prie kurios sistemos – elektros energijos perdavimo ar elektros energijos paskirstymo ji nori prisijungti, o tokios sistemos operatorius turi pareigą suteikti prieigą prie tinklo.

Minėta ir tai, kad Europos Bendrijų Teisingumo Teismas 2008 m. spalio 9 d. priėmė prejudicinį sprendimą, kuriame nusprendė, kad Direktyvos 20 straipsnyje nėra numatyta „jog prieigos prie tinklų sistema, kurią privalo įdiegti valstybės narės, turi leisti reikalavimus atitinkančiam vartotojui savo nuožiūra pasirinkti tinklo, prie kurio jis pageidauja prisijungti, tipą“ ir jame nedraudžiamas nacionalinis reglamentavimas, pagal kurį „reikalavimus atitinkančio vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklo tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie savo tinklo reikalavimus atitinkančio vartotojo įrenginius, esančius jo licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje. Tačiau nacionalinis teismas turi patikrinti, ar ši sistema įdiegta ir įgyvendinama vadovaujantis objektyviais ir sistemos vartotojų nediskriminuojančiais kriterijais“. Toks sprendimas grindžiamas *inter alia* argumentais, kad:

- Direktyvoje nustatyta vartotojo pasirinkimo laisvė vienodai užtikrinama, kai tiekėjas juos prijungia ir prie perdavimo, ir prie paskirstymo sistemos;

- valstybės narės turi tam tikrą veiksmų laisvę nukreipti sistemos vartotojus vieno ar kito sistemos tipo link, nors ir su sąlyga, kad tai būtų daroma dėl nediskriminacinių priežasčių ir objektyviai pagrindžiant. Taigi sistemos vartotojai turi teisę į prieigą prie elektros energijos sistemos, tačiau valstybės narės gali nuspręsti, kad prijungiama bus prie tam tikro tipo tinklų. Vis dėlto reikia patikrinti, ar valstybių narių taikomi kriterijai yra objektyvūs ir nediskriminuojantys;

- šiuo tikslu siekis išvengti didelių vartotojų tiesioginio jungimosi prie perdavimo sistemos, dėl kurio su paskirstymo sistema susijusios išlaidos tektų vien mažiems vartotojams ir padidėtų elektros energijos kaina, gali pateisinti įpareigojimą visų pirma jungtis prie paskirstymo sistemos. Tačiau nacionalinis teismas turi patikrinti, ar šie motyvai tikri ir ar jie grindžiami objektyviais ir nediskriminaciniais kriterijais.

Pažymėtina, kad Europos Bendrijų Teisingumo Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui (Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d., 2007 m. gegužės 15 d. nutarimai).

IV

Dėl Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostatos atitikties Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Sprendžiant, ar Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostata „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais

atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad, kaip konstatuota šiame Konstitucinio Teismo nutarime:

– Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalies formuluotė „valstybė reguliuoja ūkinę veiklą“ reiškia ne valstybės teisę savo nuožiūra administruoti visą ar tam tikrą ūkinę veiklą, bet jos teisę nustatyti ūkinės veiklos teisinį reguliavimą, t. y. ūkinės veiklos sąlygų, ribojimų (draudimų) nustatymą, procedūrų reglamentavimą teisės aktuose; teisinio reguliavimo ypatumai priklauso nuo reguliuojamų visuomeninių santykių specifikos;

– ūkinės veiklos teisinis reguliavimas nėra savitiksliis dalykas, jis yra socialinės inžinerijos priemonė, būdas per teisę siekti tautos gerovės; sąvokos „bendra tautos gerovė“ turinys kiekvienu konkrečiu atveju atskleidžiamas atsižvelgiant į ekonominius, socialinius ir kitus svarbius veiksniai;

– nedraudžiama tam tikromis aplinkybėmis įstatyme konstatuoti monopolijos konkrečioje ūkinės veiklos srityje buvimą ar kitaip atspindėti faktinius monopolinius santykius ir juos atitinkamai reguliuoti;

– įstatyme nustatyti draudimai turi būti pagrįsti, adekvatūs siekiamam tikslui, nediskriminaciniai, aiškiai suformuluoti; įstatyme nustatytas asmens ūkinės veiklos laisvės draudimas kiekvienu atveju turi būti aiškus, skirtas Konstitucijoje įtvirtintų vertybių (sąžiningos konkurencijos, vartotojų interesų ir kt.) apsaugai;

– pagal Konstituciją riboti ūkinės veiklos laisvę galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo;

– asmens ūkinės veiklos laisvė gali būti ribojama, kai yra būtina ginti vartotojų interesus, saugoti sąžiningą konkurenciją, kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes; specialiosios vartotojų interesų gynimo priemonės – tai diskriminacinių kainų nustatymo ribojimas, monopolinės rinkos prekių kainų dydžių, tarifų valstybinis reglamentavimas, prekių kokybės, kitų reikalavimų monopoliniam ūkio subjektui nustatymas ir kt.;

– dėl ūkinės veiklos specifikos, įvairumo ir dinamiškumo konkrečių santykių šioje srityje reguliavimas, *inter alia* draudimų ir leidimų santykis, gali kisti.

2. Minėta, kad toks elektros energetikos sistemos modelis, kai elektros energijos perdavimo ir skirstymo sistemos yra atskirtos, yra paplitęs Europos Sąjungos valstybėse narėse; esant tokiam modeliui vartotojo įrenginiai paprastai yra jungiami prie elektros energijos skirstymo sistemos, t. y.

skirstomųjų tinklų.

3. Pagal šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamą teisinį reguliavimą vartotojo įrenginiai jungiami prie skirstomųjų tinklų, o prie perdavimo tinklų jie gali būti jungiami tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje. Tokiu teisiniu reguliavimu nepaneigiama vartotojo teisė turėti prieigą prie elektros energijos sistemos, jis taikomas visiems vartotojams. Taigi toks teisinis reguliavimas vienodai užtikrina visų vartotojų teisę turėti prieigą prie elektros energijos sistemos.

Ginčijamoje Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostatoje nustatytas vartotojo galimybės rinktis elektros energijos tiekėją (skirstomųjų tinklų ar perdavimo sistemos operatorių) ribojimas nėra absoliutus, juo nesukuriamos prielaidos diskriminuoti vartotoją. Toks teisinis reguliavimas savaime nereiškia, kad kuri nors asmenų grupė yra diskriminuojama arba kad kuriai nors asmenų grupei yra suteikiama privilegijų. Priešingai – tokiu teisiniu reguliavimu siekiama vienodai užtikrinti elektros energijos vartotojų interesus. Vadinasi, tokiu teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti ir bendrą tautos gerovę.

Taigi Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalyje nustatytu ir šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamu teisiniu reguliavimu nėra pažeidžiami iš Konstitucijos 46 straipsnio kylantys imperatyvai.

Pažymėtina ir tai, kad Seimas, Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalyje nustatydamas teisinį reguliavimą, kuris ginčijamas šioje konstitucinės justicijos byloje, neviršijo jam Konstitucijos suteiktų galių. Taigi nėra pagrindo teigti, kad ginčijamu teisiniu reguliavimu yra pažeidžiami iš Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies kylantys reikalavimai, kad yra nukrypstama nuo konstitucinio teisinės valstybės principo.

4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies nuostata „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 46 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija; Žin., Nr. 107–3964) 15 straipsnio 2 dalies nuostata „Vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licenciijoje nurodytoje veiklos teritorijoje“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis